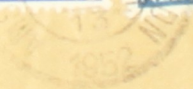

105/2

Brendel tegen de Wolff

de Heer A. Fannekoek
Regentesselaan
Z e i s t .

Postbus 7046 Amsterdam Zuid 2.

Communistenbond
„Spartacus“

105/2

Secretariaat: ~~Beyersstraat 111~~

Amsterdam, 20 October 1952

Postbus 7046 Amsterdam Zuid 2.

de Heer A. Pannekoek
Regentesselaan
Z e i s t .

W.M.

Brendel verzocht mij dit exemplaar aan U te zenden. Het is door hem geschreven aan de Wolff, naar aanleiding van de discussie op een bijeenkomst van een Vlam-groep te Hilversum. Onzerzijds werd het vermenigvuldigd en door Brendel en andere kameraden van onze bond uitgereikt aan de bezoekers van die bijeenkomst.

Met vriendenschappelijke groeten,

Tjeerd Woudstra

Tjeerd Woudstra.

B i l t h o v e n , 5 October 1952.

Waarde kameraad D e W o l f f ,

Ik heb er behoefte aan u een brief te schrijven, naar aanleiding van de vergadering in "Ons Gebouw" in Hilversum op Vrijdag 26 September j.l. De bedoeling hiervan is in de eerste plaats een aantal misverstanden op te helderen. Ik zou dat graag ter vergadering hebben gedaan, maar ik kreeg er tot mijn spijt de gelegenheid niet voor. U gaf duidelijk te kennen, dat u uw repliek niet wenste te onderbreken. Had u dat wél gedaan, dan zou ik u er met enkele woorden attent op hebben gemaakt, dat uw tegenaanval zich richtte op een positie, die niet de mijne was, dat u zich keerde tegen opvattingen, die niet door mij worden gehuldigd.

U verklaarde in de aanvang van uw betoog, dat ge uw kanonnen zodanig had opgesteld, dat ge in staat waart, eventuele critici behoorlijk onder vuur te nemen. Welnu: aan een juiste opstelling twijfel ik geen ogenblik. Maar -om uw eigen beeldspraak even te gebruiken- het vuur uwer stukken was verkeerd gericht. Een enkele verduidelijking mijnerzijds zou u terstond in staat hebben gesteld het te verleggen. Dat zou de zakelijkheid van de discussie alleen maar ten goede zijn gekomen.

Als ik zeg, dat het mij spijt, dat ik geen opmerking in die geest heb kunnen maken, dan bedoel ik uiteraard, dat het mij spijt terwille van die zakelijkheid. En niet bijvoorbeeld, omdat ik onder de gegeven omstandigheden gedwongen was mij te beheersen. U scheen dat die bewuste Vrijdagavond te veronderstellen. U meende zelfs, dat "zelfbeheersing" mij moeit zou kosten. U voegde mij tenminste toe, dat ik dat "maar eens moest leren". Ik heb om die opmerking moeten glimlachen.

In de arbeidersbeweging strijd ik twintig jaar mee. Ik heb in die periode nog nooit iemand met wie ik van mening verschilde niet goed aan het woord laten komen of bejegend op een wijze, die men strijdig met de elementaire arbeidersdemocratie zou kunnen noemen. Dat U -en nog wel bij de eerste de beste gelegenheid, dat wij meningsverschillen met elkaar bespreken- niettemin iets dergelijks van mij verwachtte, heeft mij verbaasd. Het heeft mij in het bijzonder hierom verbaasd, omdat u zelf eenmaal (in uw rede "De huidige conjunctuur") on- en onderbewuste v o o r o p g e z e t t e m e n i n g e n gevaarlijk hebt genoemd en de wenselijkheid hebt uitgesproken ze tot een minimum te beperken. Ik kan u verzekeren, dat het mij in een discussie nog nimmer om iets anders begonnen was dan om bewustzijnsverheldering en klaarheid. Klarheid voor mijn klasiegenoten in de vergadering, klaarheid voor mijzelf. Dat uw vrouw op een gegeven ogenblik kon roepen: "Sam, schiet er mee uit, want ze doen het om je te pesten!", was dan ook, na een eerlijk bedoeld debat, uiteraard een zéér teleurstellende ervaring.

En nu dan de punten van het debat:

U hebt -om hiermee maar te beginnen- op een gegeven moment uitgeroepen, dat "Spartacus" de oude leuze van Marx: "Proletariërs aller landen verenigt U!" eenvoudig tot "aan vodje papier" had gemaakt. Hoe komt U aan deze zonderlinge bewering? Hoe komt u ertoe haar op een dusdanige wijze te lanceren, dat uw hoorders welhaast de indruk moeten krijgen, dat "Spartacus" dit advies van Marx aan de arbeiders -om onder alle omstandigheden hun eenheid na te streven- van geen praktische betekenis meer zou achten?

De woorden "Proletariërs aller landen verenigt u!" staan gedrukt boven ieder nummer van het orgaan "Spartacus" dat uitkomt. Dit feit alleen bewijst onmiskenbaar, welk een grote betekenis door "Spartacus" juist aan deze uitspraak wordt gehecht. Dit feit houdt tevens nog iets anders in. Het noopt ieder, die van mening mocht zijn, dat de opvattingen van "Spartacus" een belemmering vormen voor de eenheid der arbeiders, zijn mening ook te funderen, de juistheid ervan te bewijzen. Dit bewijs kan naar mijn mening niet geleverd worden. Dit daargelaten echter: u hebt het ter vergadering in ieder geval niet geleverd. U hebt niet eens getracht het te leveren. En dien-tengevolge is uw bewering, een bewéring gebleven.

een partij, noch een vakvereniging zijn naar onze opvatting. Dat is het karakteristieke ervan. Ik zei hierboven reeds, dat wij het als noodzakelijk en als onvermijdelijk zien, dat het proletariaat n i e u w e organisaties opbouwt!

Nu kom ik aan datgene, wat u in uw inleiding uiteen hebt gezet. Misschien is het nuttig deze eerst even kort samen te vatten.

U hebt die bewuste Vrijdag in Hilversum een betoog gehouden, waarin u uw hoorders uiteen hebt gezet, wat enkele essentiële kenmerken zijn van de Marxistische maatschappij-beschouwing. U hebt erop gewezen, dat men politieke gebeurtenissen in laatste instantie uit economische verhoudingen diende te verklaren. U hebt, aan deze economische verhoudingen aandacht schenkende, vervolgens gewezen op het economische verval van Europa en op de overheersende positie van het Amerikaanse kapitalisme. Tenslotte hebt u de stelling verkondigd, dat uit deze positie van het Amerikaanse kapitalisme ten opzichte van het Europese ook bepaalde conclusies dienden te worden getrokken voor wat betreft de ontwikkeling en de toekomst van de arbeidersbeweging, voor wat betreft de vernieuwing van het socialisme. Een impuls voor een nieuwe beweging zal uit de Verenigde Staten komen, aldus uw standpunt. En wat de beweging hier betreft: wij hebben er als socialisten voor te zorgen, dat wij nauw met de massa verbonden blijven. Nauw verbonden met de massa, dat wil naar Uw mening zeggen, nauw verbonden met de PvdA. En ziedaar dan de verklaring, het argument, voor uw toetreding tot haar.

Uiteraard is deze weergave van uw betoog uiterst summier. Zij is echter voldoende voor datgene, wat ik in de eerste plaats zou willen opmerken., namelijk dit, dat uit uw gehele inleiding duidelijk is gebleken, dat gij met haar uw toetreding tot de PvdA op principiële wijze hebt willen verdedigen. Zij is voor u volkomen in overeenstemming met uw opvattingen over de maatschappelijke ontwikkeling, met uw beoordeling van de huidige situatie.

Welnu: indien dan hiervan uw toetreding tot de PvdA het gevolg is, wanneer u meent dat u, onder de huidige omstandigheden "bij de massa", "in de PvdA" moet zijn, ook al noemt u dan het program van de PvdA "een slecht program" en ook al noemt u de officiële politiek van de PvdA niet voor uw rekening, waarom -indien dit allemaal zo is- hebt u dan in 1948 (toen de tweede positionele actie in Indonesië begon) de PvdA verlaten? Had u toen een andere opvatting over de maatschappelijke ontwikkeling? Beoordeelde u de perspectieven van de Europese arbeidersbeweging anders? Gold voor u toen niet, dat u -ondanks de politiek die men in de PvdA voerde- "bij de massa in die partij" wilde zijn? Deze zakelijke vraag is u op de bewuste vergadering door mijn vriend Van den Berg gesteld. U hebt er niet op geantwoord.

In het laatste nummer van "De Vlam", in uw artikel "Ondanks vallen en falen", hebt u duidelijk laten uitkomen, dat u de opvattingen over de tegenwoordige situatie der kapitalistische wereld en het komen ener socialistische Renaissance uit de Verenigde Staten, die u op de bewuste vergadering in Hilversum hebt ontwikkeld, al die jaren, dat "De Vlam" verscheen reeds huldigde. U huldigde ze dus óók in 1948, toen u voor de PvdA bedankte. Dezelfde algemene theoretische beoordeling van de situatie leidde dus toen en nu tot een volkomen andere houding in de praktijk. Ik kan mij een andere praktische houding voorstellen bij een gewijzigd oordeel over de algemene situatie (als gevolg van het feit, dat deze situatie zélf veranderd is) of bij wijziging van het theoretisch standpunt. Uit het genoemde artikel in "De Vlam" echter blijkt, dat hiervan bij u geen sprake is. En zo staan wij hier dus voor een raadsel, dat u helaas noch in uw inleiding, noch in uw repliek hebt opgelost.

Misschien zult u mij dit betwisten. Misschien zult u willen opmerken, dat u uw standpunt hebt verdedigd en verduidelijkt met een verwijzing naar enkele passages uit de Sorge-Briefwissel. Ik kan niet inzien, dat u daarmee de tegenstrijdigheid tussen uw houding van December 1948 en eind Juni 1952 zou hebben opgelost. Ik kan datgene, wat u uit Engels brieven aan Sorge ter vergadering naar voren bracht alléén maar beschouwen als een poging, uw huidige houding -uw toetreding tot, uw lidmaatschap van de PvdA dus- te verdedigen. Die poging kan ik niet geslaagd vinden. Het voorbeeld, dat u aan de Sorge-Briefwissel ontleende heeft mij allesbehalve overtuigd. Ik zal u duidelijk trachten te maken waarom.

De "Social Democratic Federation" van Hyndman, zo betoogde u, had een Marxistisch program, maar het was de Onafhankelijke Arbeiders Partij, waar Engels zich desondanks achter schaarde, omdat Engels begreep, dat hij daardoor in nauw contact met de massa zou zijn. Engels koos, zo zei u, voor de Onafhankelijke Arbeiders Partij, ondanks het feit, dat het program van deze

Een ander punt:

Ik had in mijn debat op een gegeven ogenblik opgemerkt, dat na 1918 de massa's in Duitsland de Unabhangigen en de Spartakusbond volgden en dat dus een Duitse socialist, die voor 1918 in de SPD was gebleven uit de overweging, dat men nu eenmaal "bij de massa" moest zijn, in 1918 en vooral ook in de jaren vlak daarna uit de gebeurtenissen kon leren, hoeveel er wel aan een dergelijke redenering had gehaperd. Een andere bedoeling had ik met dit voorbeeld niet. Wat deed u nu in uw repliek?

U somde een aantal zwakheden van de Spartakusbond op, u herinnerde er met nadruk aan, hoezeer de Duitse Arbeiterrate nog tekort geschoten zijn. Tegen wie in hemelsnaam was uw betoog gericht? Tegen de Hollandse "Spartakusbond", die voor en te na op de zwakheden van het Duitse proletariaat in 1918, in 1920, in 1923 enz. heeft gewezen? Die meermalen getracht heeft de fouten van de Duitse Arbeiterrate te analyseren, om er uit te leren? die daarnaast steevast begrip heeft pogen te wekken, waaron die Arbeiterrate onder de toenmalige omstandigheden niet anders dan zwakte konden vertonen?

Met uw repliek gaf u in de eerste plaats blijk, dat u niet had begrepen wat ik met mijn voorbeeld had bedoeld. In de tweede plaats was u bezig open deuren in te trappen. "Toen Karl en Rosa werden vermoord", zo betoogde u, "heeft de Berlijnse Arbeidersraad zijn werkzaamheden nog niet voor en enkel uur onderbroken". Ja! Maar meent u dan soms, dat men, bij de toendertijd heersende onklarheid, iets dergelijks had mogen verwachten?

Vergis ik mij, of werd uw antwoord daardoor ingegeven, dat u zich hebt laten misleiden door de toevallige omstandigheid, dat de Duitse "Spartakusbond" van Liebknecht, Rosa Luxemburg, dr. Hermann Duncker, dezelfde naam voerde als thans de "Spartacusbond" in Holland? Als dit zo mocht zijn, moet ik u er op wijzen, dat zij beiden weinig meer met elkaar gemeen hebben dan a l l e e n d e n a a m .

Een derde punt:

Ik had in mijn debat opgemerkt, dat organisaties als partijen en vakverenigingen zich volgens bepaalde wetten ontwikkelen. Wat maakte u van deze uitspraak toen u mijn debat beantwoordde? U stelde het zo voor, alsof ik beweerd had, dat dergelijke organisaties o n v e r a n d e r l i j k zijn. Toen u dat eenmaal had gedaan, was het natuurlijk een koud kunstje om aan te tonen, dat een dergelijke mening getuigde van "een ontstellend gebrek aan theoretische kennis". Ja, haal je de koekoek!

Wat u deed was, aan mijn woorden precies de t e g e n o v e r g e s t e l d e inhoud en strekking geven van die, welke ze in werkelijkheid hadden. Natuurlijk zijn partijen en vakverenigingen niet "onveranderlijk". Maar beweert men dat soms, wanneer men zegt, dat hun ontwikkeling aan bepaalde wetten gehoorzaamt? Marx heeft ons geleerd, dat de ontwikkeling der kapitalistische maatschappij volgens bepaalde wetten verloopt. U zult toch wel niet willen beweren, dat hij daarmee te kennen heeft willen geven, dat zij "onveranderlijk" zou zijn?

Waarop komt onze mening neer? Men zou haar zeer in het kort als volgt kunnen formuleren: in een bepaalde historische fase waren partijen en vakverenigingen strijdorganisaties van het proletariaat. Zij hebben zich echter veranderd (let wel: veranderd!) in organisaties van de burgerlijke maatschappij zelf. En hierdoor ziet de arbeidersklasse zich voor de noodzaak geplaatst nieuwe organisaties op te bouwen.

In de bewuste vergadering van Vrijdag 26 September hebt u deze zienswijze geen ogenblik betreden. U hebt er alleen maar een caricatuur van gemaakt. En u bent daarbij zelfs zover gegaan, dat u -volkomen ten onrechte- hebt uitgeroepen, dat "Spartacus" iedere organisatie "schuwt als de pest", dat "het woord organisatie alleen al op de Spartacisten als een rode lap op een stier" zou werken.

Alweer: ik weet werkelijk niet hoe u bij deze dwaling komt. Uit ontelbare "Spartacus"-publicaties zou u het tegendeel gebleken kunnen zijn. Zijn u deze publicaties niet bekend en sprak u desondanks een oordeel uit? Of kent u deze publicaties wel, maar gaf u desondanks hun strekking verkeerd weer?

Herhaaldelijk heeft "Spartacus" de opvatting verkondigd, dat het proletariaat voor zijn bevrijdingstrijd, voor de omverwerping van het kapitalistische loonstelsel, een krachtige organisatie nodig heeft. E e n k r a c h t i g e o r g a n i s a t i e, jawel, daarop kan blijkbaar niet genoeg de nadruk worden gelgd. Helaas, zonder dat het door u is opgemerkt, althans zonder dat u hierop bent ingegaan. Alleen: deze krachtige organisatie kan noch

partij "een slecht program" was, zoals u voor de PvdA koos, ofschoon de PvdA "een slecht program" heeft. En Engels vereenzelvigde zich evenmin met de Onafhankelijke Arbeiders Partij, als u zich met de PvdA vereenzelvigen wilt.

Engels, zo zette u voorts uiteen, was dáárom niet op de "Social Democratic Federation" en op Hyndman gebrand, omdat Hyndman Marx "verabsoluteerde".

In de eerste plaats komt het mij voor, dat u het standpunt van Engels ten opzichte van het program van de I.L.P. niet helemaal juist hebt weergegeven. In de aan Sorge gerichte brief van 18 Januari 1893 (niet 1887, zoals u in de vergadering zei) zegt Engels daarvan, dat het, wat het voornaamste punt betreft, overeenstemt met dat van Marx en hemzelf. Dat is natuurlijk belangrijk, evenzeer als Engels' opmerking in dezelfde brief, dat "de massa der leden" van de I.L.P. "beslist zeer goed" van kwaliteit was, omdat dit betekent, dat uw eigen houding ten opzichte van de PvdA niet zonder meer met de houding van Engels ten opzichte van de I.L.P. mag vergelijken. Ook Engels' opmerking (in een brief aan Sorge van 18 Maart 1893), dat de I.L.P. "de meest onvervalste uitdrukking der huidige (d.w.z. toenmalige-C.B.!) beweging" was, had u er, meen ik, voor moeten waarschuwen een dergelijke vergelijking te trekken. Daar komt dan nog bij, dat Engels in een brief van 4 Mei 1887 (d.w.z. ruim zes jaar voor de I.L.P. werd opgericht) al had opgemerkt, dat de stichting van een Engelse arbeiderspartij met een onafhankelijk klassenprogram, zowel de S.D.F. als de daarnaast bestaande "Socialist League" op de achtergrond zou dringen, "wat de beste oplossing zou zijn voor de slepende krakelen".

U ziet: Engels' voorkeur voor de I.L.P. berustte ook nog wel op andere overwegingen, dan die welke u hebt aangegeven. Hij spreekt hier bovendien van een "klassenprogram". Zo zult u het program van de PvdA toch wel niet willen betitelen? Al bevat het dan een enkele verdwaalde zin uit uw koker en al erkent dan het bestaan van klassentegenstellingen, hetgeen overigens, naar u bekend is, de Franse bourgeois Guizot eveneens deed. Dat u ter vergadering, tussen haakjes, die bewuste passage, waarin in het program der PvdA het bestaan van klassen-tegenstellingen erkend wordt, citeerde om v.d.Berg tegen te spreken, dat de PvdA geen klassen-strijd voert, was mij die Vrijdagavond, met het voorbeeld van Guizot voor ogen, ook al iets onbegrijpelijk. Maar laten wij dat rusten en keren we terug tot Friedrich Engels en zijn brieven aan Sorge.

Maar ik vooral bezwaar tegen heb, is de door u ter vergadering toegepaste methode, om zo maar enkele zinnen uit de Sorge-Briewechsel te lichten, om deze dan zonder meer als wapen tegen uw tegenstanders te hanteren. U moet daar m.i. voorzichtig mee zijn, omdat Engels in zijn brieven aan Sorge ook - en dikwijls zelfs - nog heel andere dingen zegt.

De kritiek van Engels op de "Social Democratic Federation" bestond niet alleen daarin, dat Hyndman en Co. de opvattingen van Marx en hem in een star, uit het hoofd te leren dogma hadden veranderd (brief van 10 Juni 1891), niet alleen daarin, dat zij de theorie van Marx hadden verlaagd tot een starre orthodoxie (brief van 12 Mei 1894), maar ook hierin, dat de S.D.F. aanspraak maakte op de leiding der ganse beweging (brief van 4 Juni 1887), terwijl het er volgens Engels op aan kwam, dat "onze lieden bij het ontstaan van een werkelijke arbeidersbeweging niet aan een organisatie zijn gebonden" (zelfde brief).

Maar u vindt in deze brieven aan Sorge nog een andere belangrijke uitspraak van Engels. Hij schrijft in een brief van 29 November 1886: "De massa's mochten tijd en gelegenheid hebben om zich te ontwikkelen en die gelegenheid hebben zij eerst, wanneer zij een eigen beweging hebben - in welke vorm, dat doet er niet toe als het maar hun eigen (cursivering van Engels) beweging is - waarin zij door hun eigen fouten voorwaarts worden gedreven, waarin zij door schade en schande wijs worden".

Wanneer ik nu de methode gebruikte, die u ter vergadering hanteerde, De Wolff, dan zou ik deze woorden van Engels geciteerd hebben toen ik de partijen en vakverenigingen ondeugdelijke organisaties voor de klassenstrijd van het proletariaat in de huidige fase noemde, toen ik een lans brak voor de zelfstandige klasseorganisatie der arbeiders, enz. Maar ik heb daar vanaf gezien in de vergadering en ik zie er vooralsnog vanaf, omdat ik, zoals gezegd, een dergelijke handelwijze als ongeoorloofd beschouw. Waarom het gaat is niet, uitspraken van Marx of Engels, die in het kader van ons betoog passen, willekeurig bij onze eigen argumentatie te voegen, doch zorgvuldig te onderzoeken, onder welke historische omstandigheden Marx en Engels de desbetreffende woorden bezigden, wat wij daaruit voor een andere situatie kunnen leren. En natuurlijk dienen wij de woorden van Marx en Engels nimmer los te maken uit het geheel van hun theorie,

"Spartacus" volgens u tot een "vodge papier" zou hebben gemaakt.

Maar ik wil in deze brief, die tenslotte al lang genoeg geworden is, en die bedoelde de ter vergadering van 26 September gerezen misverstanden te behandelen, op deze kwestie niet verder ingaan. Wellicht wisselen we nog een keer vaker schriftelijk meningen uit. Dan kan ik misschien de draad opvatten, waar ik hem hier moet laten vallen. Dan kan ik u wellicht ook duidelijk maken, waarom ik over Mozes Hess geheel anders oordeel dan u en waarom ik het niet eens ben met uw verklaring, dat Kautsky de beste popularisator van Marx was. U hebt er zelf voor gewaarschuwd de discussie niet overloos te maken. Laten wij dit dan thans ook zeker niet doen.

met kam. groet,
uw